Eduskunnan sivistysvaliokunta
Viite: VNS 6/2025 vp / Asiantuntijapyyntö 22.10.2025
Asia: Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

ASEMAN LASTEN LAUSUNTO VALTIONEUVOSTON SELONTEOSTA SISÄISESTÄ TURVALLISUUDESTA NUORISON NÄKÖKULMASTA

Aseman Lapset ry kiittää eduskunnan sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa lausunto ja osallistua kuulemiseen sisäisen turvallisuuden selonteon käsittelyssä.

Aseman Lapset ry on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton valtakunnallinen järjestö, joka tukee lasten, nuorten ja perheiden tervettä kasvua ja turvallisia aikuissuhteita arjen eri ympäristöissä. Lausunto perustuu järjestössämme tehtyyn pitkäaikaiseen työhön nuorten katutason ympäristöissä sekä sellaisten nuorten kanssa, joiden elämässä ilmenee kasautuneita riskejä, kuten rikos- ja päihdekierteitä, koulunkäyntivaikeuksia ja syrjäytymistä. Tuomme tässä lausunnossa esiin havaintoja etenkin alaikäisten nuorten näkökulmasta.

Yleisesti

Selonteon perusviesti – että Suomen sisäisen turvallisuuden tulee perustua luottamukseen, oikeudenmukaisuuteen ja yhteiskunnan eheyteen – on oikeansuuntainen ja kannatettava. Kenttätyön näkökulmasta monilla keskeisillä alueilla on kuitenkin nähtävissä kehitystä, joka kulkee näiden tavoitteiden vastaisesti.

Turvallisuutta ei voi rakentaa vain rikosten torjunnalla, jos samaan aikaan sosiaalinen turvaverkko heikkenee ja nuorten usko tulevaisuuteen rapautuu. Nuoret ovat sekä yhteiskunnan jäseniä että sen haavoittuvimpia osia – heidän kokemuksensa luottamuksesta, kuulumisesta ja mahdollisuuksista ovat keskeisiä tämän hetken ja tulevaisuuden sisäisen turvallisuuden edellytyksiä.

Lapsiköyhyyden kasvu heikentää sisäisen turvallisuuden perustaa

Sisäisen turvallisuuden selonteon ensimmäiseksi painopisteeksi nostetaan vakavan nuoriso- ja jengirikollisuuden torjunta. Selonteko myös tunnistaa kansakunnan taloudellisen hyvinvoinnin yhteyden sisäiseen turvallisuuteen sekä toteaa, että rikollisuus koskettaa yhä voimakkaammin heikossa sosioekonomisessa asemassa olevia.

Aseman Lapset ry huomauttaakin, että lapsiköyhyyden kasvu ja lasten ja nuorten haavoittavien kasvuolosuhteiden lisääntyminen ovat kehityssuuntia, jotka ovat vastakkaisia selonteon tavoitteille ja toimivat samalla keskeisinä riskitekijöinä nuorten rikollisuuden kasautumisessa. Sisäisen turvallisuuden vahvistamisen sekä selonteon tavoitteiden näkökulmasta tarvittaisiin kipeästi politiikkatoimia, jotka pysäyttävät ja kääntävät nämä kehityssuunnat nopeasti eivätkä entuudestaan ainakaan lisää niitä.

Selonteossa ei nimetä ylisukupolvista köyhyyttä ja ulkopuolisuutta yhdeksi sisäiseen turvallisuuteen merkittävästi vaikuttavaksi ilmiöksi. Tutkimusten mukaan perheiden sosioekonomiset vaikeudet, koulutuksen keskeytyminen ja heikot työmarkkinavalmiudet siirtyvät sukupolvelta toiselle – usein jo ennen kouluikää. Näiden varhaisten erojen kaventaminen olisi keskeistä myös sisäisen turvallisuuden näkökulmasta.

Köyhyyden ja syrjäytymisen kasautuminen näkyy konkreettisesti nuorten rikos- ja päihdekierteissä. Heikko koulusuhde, oppimisvaikeudet ja näköalattomuus muodostavat yhdistelmän, jossa rikokset voivat näyttäytyä keinona pärjätä tai selviytyä, ei niinkään moraalisena valintana. On vaikea motivoida nuorta rikoksettomuuteen, jos nuorella ei ole näköalaa tai kokemusta siitä, että jokin muu on aidosti mahdollista.

Sisäisen turvallisuuden vahvistaminen edellyttää toimia, joilla vähennetään lapsiköyhyyttä ja vahvistetaan haavoittuvien perheiden ja kasvuympäristöjen yhteiskunnallista luottamusta – ei vain rikosvalvonnan lisäämistä. Turvallisuuden kannalta merkittävää ei ole vain se, miten rikollisuuteen reagoidaan, vaan myös se, kuinka monta lasta onnistutaan pitämään pois niistä olosuhteista, joissa rikokset alkavat tuntua järkeviltä.

Nuorten väkivalta ja rikollisuus on pääasiassa muuta kuin katujengejä

Selonteossa nuorten vakavien rikosten torjuntaa käsitellään muun muassa katujengeihin ja järjestäytyneisiin ryhmiin liittyvänä ilmiönä. Selonteossa todetaan, että osana hallituksen toimenpideohjelmaa mm. kovennetaan katujengeissä tehdyistä, alle rikosvastuuikäisiä lapsia tekijöinä käyttävistä sekä nöyryytysväkivaltaa sisältävistä rikoksista annettavia rangaistuksia. Nämä ovat sinänsä oikeansuuntaisia toimia rikosoikeusjärjestelmän näkökulmasta, mutta eivät puutu juurisyihin, jotka johtavat nuorten väkivalta- ja rikoskierteisiin.

Aseman Lapset ry huomauttaa, että yksittäistä nuorta ryhmään hakeutumisessa ohjaavat vain harvoin rikosintentiot, vaan pikemminkin sosiaaliset tarpeet. Jos nuori ei löydä hyväksyntää ja kuuluvuutta yhteiskunnallisesti hyväksyttyjen instituutioiden tai toimintojen piiristä, löytyy näihin tarpeisiin vastaava ryhmä yleensä jollain tavalla. Näitä vaihtoehtoisia yhteisöjä tai ihmisiä on tarjolla niin kadulla kuin verkossa ja ne ovat usein pitkälti viranomaisten ulottumattomissa.

Katujengeihin tai järjestäytyneeseen rikollisuuteen fokusoituminen voi kaventaa ymmärrystä siitä, että valtaosa nuorten tekemistä ryhmärikoksista ei liity varsinaiseen järjestäytyneeseen toimintaan. Suurin osa kytkeytyy edelleen nuoruusikään kuuluvaan kuulumisen tarpeeseen ja niiden seurauksena syntyviin ja eskaloituviin ryhmäilmiöihin. Pitkään jatkuessaan tällainen toiminta voi johtaa ryhmän moraaliseen erkanemiseen, ryhmän kulttuurin vinoutumiseen sekä negatiivisen kierteen vahvistumiseen.

Nuorten rikoksia tekevät pienryhmät voivat myös omaksua katujengimäisiä symboleja ja käyttäytymisen muotoja ilman todellista rikollista organisoitumista. Kyse on tällöin identiteetistä ja näyttäytymisestä, ei rikollisesta strategisuudesta tai hierarkisesti järjestäytyneen jengirikollisuuden tunnusmerkit täyttävästä toiminnasta. Samanaikaisesti osa vakavasta rikollisuudesta voi tapahtua ympäristöissä, jotka eivät ulkoisesti vastaa jengirikollisuuden mielikuvaa: esimerkiksi hyvin toimeentulevien nuorten keskuudessa voi esiintyä järjestelmällistä huumausainerikollisuutta.

Jotta nuorten rikoskierteisiin pystytään puuttumaan tarkoituksenmukaisesti, on olennaista tunnistaa ilmiön monimuotoisuus ja erottaa toisistaan symbolinen ryhmäkäyttäytyminen, sosiaalinen oireilu ja irrallisuus sekä todellinen järjestäytynyt rikollisuus. Jos toimenpiteet keskittyvät ensisijaisesti rangaistusten koventamiseen, jää taustalla oleva kehityksellinen ja sosiaalinen todellisuus huomioimatta.

Osan nuorista madaltunut kynnys väkivallan käyttöön on äärimmäisen huolestuttava kehitys. On kuitenkin hyvä muistaa, että väkivallan uhriksi joutuminen on yksi vahvimmista yksilöllisistä riskitekijöistä väkivaltaan syyllistymiselle. Nuorten väkivallantekoihin vaikuttaa suuresti aikuisten saatavuus ja läsnäolo sekä se, miten tilanteisiin pystytään tarttumaan jo ennalta ehkäisten, esimerkiksi selvittämällä jo pienemmät konfliktit.

Tarve ohjaaville ja turvallisille aikuisille onkin huutava etenkin rikoksia ja väkivaltaa tekevien sekä kasvaa myös kadulla paljon aikaa viettävien nuorten keskuudessa. Nuorten katuväkivaltaan ja nöyryytysväkivaltaan liittyy paljon myös koston kierteitä. Niitä ei katkaista rangaistuksin vaan selvittämällä tilanteet, tukemalla nuoria ottamaan oma vastuu tilanteesta ja sopimalla uusia eskalaatioita ehkäisevät seuraukset. Tähän nuoret eivät pysty keskenään, vaan tarvitsevat aikuisten tukea ja ohjausta.

Aseman Lasten näkökulmasta uusia nuorten rikostekoihin liittyviä viime aikojen huolestuttavimpia signaaleita

ovat erilaisten ampuma-aseiden lisääntynyt hallussapito[1], erilaiset petokset sekä alaikäisten lisääntyvä osallistuminen rikoshyötyyn tähtäävään välitystoimintaan, esimerkiksi eri nikotiinituotteiden sekä etenkin huumausaineiden myyntiin. Näillä ilmiöillä on usein liittymäpintoja aikuisten organisoimaan tai järjestäytyneeseen rikollisuuteen, mutta Aseman Lasten havaintojen mukaan niitä ei läheskään aina tehdä niiden osana vaan myös nuorten itseorganisoimana toimintana.

Erilaisten katukaupassa välitettävien tuotteiden markkina ja saatavuus on muuttunut nopeasti, eikä lainsäädäntö tai rikostorjunta ole pysyneet perässä. Myös osan nuorista ajatukset päihteisiin ja etenkin huumeisiin liittyen ovat muuttuneet; se miten huumeita hankitaan ja miten ne ovat saatavilla on helpottunut ja niiden käyttö sekä myynti on monien nuorten mielenmaisemassa normalisoitunut. Tilannetta kuvaa, että nykyään nuoren on yhtä helppoa saada viikonlopuksi ekstaasia kuin viinapullo – ja usein rutkasti helpompaa löytää sähkötupakkaa tai huumeita myytäväksi kuin saada palkkatyöpaikka.

Alle 25-vuotiaiden nuorten huumekuolemat ovat kasvaneet hälyttävästi. Huumausainerikokset ja päihdehaitat lisääntyvät etenkin heikossa sosioekonomisessa asemassa olevien nuorten keskuudessa. Päihdehaittojen kasvu kertoo paitsi huumemarkkinoiden muutoksesta myös yhteiskunnan kyvyttömyydestä vastata nuorten pahoinvointiin ajoissa.

Erityisesti alaikäisten kuntouttavien päihdepalvelujen sekä haittoja ehkäisevän työn saatavuus on monin paikoin sattumanvaraista. Nuorille tarjolla oleva päihdehoito on nuoren näkökulmasta usein luonteeltaan kuntouttavan sijaan rajoittavaa: mitä rehellisemmin nuori kertoo ongelmistaan, sitä enemmän hänen toimintaansa rajoitetaan. Tämä voi olla lapsen suojelun logiikan näkökulmasta ymmärrettävää, mutta haastaa päihdekuntoutumiseen tarvitun muutosmotivaation ja luottamuksen luomista. Myös alaikäisille tarvitaan haittoja vähentäviä ja kuntouttavia päihdepalveluja, joissa ei rangaista avoimuudesta vaan tuetaan toipumista.

Rikosoikeusjärjestelmä ei aina palvele nuoren yhteiskuntaan kiinnittymistä

Nykyinen rikosoikeusjärjestelmä korostaa vastuun ja seuraamusten toteutumista, mutta sen yhteys kuntouttaviin ja osallisuutta tukeviin toimiin on yhä heikko. Ilman riittäviä mahdollisuuksia korjaavaan ja kuntouttavaan tukeen nuori jää usein yksin järjestelmän ulkopuolelle. Mikäli nuorisorikollisuuden torjunnassa tavoitteena pidetään nuorten kasvamista vastuullisiksi ja hyvinvointia ympärilleen tuottaviksi aikuisiksi, ei päätarve ei ole lisätä ja koventaa rangaistuksia vaan sellaisia oikea-aikaisia ja ymmärrettäviä seuraamuksia, jotka auttavat nuorta ottamaan vastuuta ja mahdollistavat muutoksen.

Selonteossa todetaan, että rikostutkinta on Suomessa tehokasta, mutta se ei huomioi oikeusprosessien hitautta. Nuorten kohdalla viive rangaistuksen ja teon välillä voi olla 1,5 vuotta tai enemmän, mikä katkaisee yhteyden teon ja seuraamuksen väliltä. Monet nuoret ehtivät odotusaikana ryhdistäytyä, sitoutua kouluun tai työhön, ja joutuvat sitten kohtaamaan viiveellä tuomion, joka sysää heidät takaisin lähtöruutuun. Toisaalta ne, jotka tietävät vankilatuomion olevan tulossa, elävät pitkään välitilassa, jossa muutos ei tunnu mielekkäältä.

Osa kasautuvasti rikoksia tekevistä nuorista tarvitsee rikoskierteestä irrottautuakseen pitkäkestoista ja yksilöllisesti suunniteltua tukea, ei määrämittaisia interventioita. Kiinni jääminen ja rikosoikeudellinen seuraamus voi toimia nuoren pysäyttävänä hetkenä, mutta suunnanmuutokseen tarvitaan myös johdonmukaista tukea ja ihmissuhteita, jotka tekevät muutoksen mahdollisuuden näkyväksi sekä mahdollistavat muutosmotivaation ja moraaliajattelun kehittymisen ja omien valintojen miettimisen.

Koulun ja kodin välinen silta ei ole riittävän tukeva

[1] Ampuma-aseiden kohdalla ei ole kyse ainoastaan varsinaisista tuliaseista, vaan myös erilaisten merkkipistoolien, startti- ja ilma-aseiden sekä näiden jäljitelmien yleistymisestä.

Aseman Lapset ry kiittää, että selonteossa tunnistetaan nuorten vakavan rikollisuuden torjunnan edellyttävän toimia monilla yhteiskunnan eri tasoilla. Erityisen tärkeää on, että tässä huomioidaan myös kodit ja koulut, sillä nuorten turvallisuuden, yhteisöllisyyden ja vastuullisuuden vahvistaminen rakentuu arjen kasvu- ja oppimisympäristöissä. Kodin ja koulun välinen yhteistyö on monille nuorille ensimmäinen ja usein ratkaisevin tukirakenne, joka joko kannattelee tai katkeaa silloin, kun nuoren tilanne alkaa kuormittua.

Selonteossa todetaan työn ja koulutuksen ulkopuolelle jäämisen lisäävän tutkitusti nuorten rikoskäyttäytymisen riskiä. Näihin kytkeytyvät koulukielteisyys, oppimisvaikeudet ja kielellinen takamatka ovat vahvasti nähtävissä myös monien nuorten rikos- ja päihdekierteiden taustalla. Koulu on paitsi oppimisen myös yhteiskuntaan kiinnittymisen, moraalikehityksen ja demokratian harjoittelun paikka. Kun koulusuhde katkeaa, katkeaa myös yhteys yhteiskuntaan ja sen arvoihin. Moni nuori käy peruskoulun oppimatta kunnolla lukemaan tai kirjoittamaan suomea, ja toisen asteen koulutuksen tukirakenteet eivät riitä kuromaan eroa kiinni. Kielelliset erityisvaikeudet ovat yliedustettuina vankilassa olevilla.
Koulun ja kodin yhteistyö on keskeinen tekijä lasten ja nuorten hyvinvoinnin, oppimisen ja turvallisuuden kannalta. Se toteutuu kuitenkin hyvin vaihtelevasti. Käytännössä yhteys monien koulujen ja perheiden välillä on hatara, mikä korostuu etenkin, jos perheiden omat taidot yhteiskunnan rakenteissa navigoimiseen ja lapsen koulunkäynnin tukemiseen ovat heikot tai koulu kokee yhteydenpidon perheeseen vaikeaksi esimerkiksi kielimuurin vuoksi. Aidon kasvatuskumppanuuden sijaan huoltajien osallisuus jää usein reaktiiviseksi, ja yhteydenpito painottuu ongelmatilanteisiin tai pahimmillaan viivästyy siihen asti, kunnes tilanne kärjistyy. Etenkin silloin, jos taustalla on huoltajien omia negatiivisia koulukokemuksia, voi koulun ja huoltajien yhteistyösuhde tulehtua.

Erityisen tärkeää olisi kuitenkin tavoittaa ne huoltajat, joiden oma kokemus koulusta tai viranomaisista on ollut kielteinen – juuri he ovat usein niiden lasten taustalla, jotka jäävät tuen ja turvallisuuden rakenteiden ulkopuolelle. Kun koulu ja koti saadaan aidosti samalla puolella, turvallisuuden tunne ja luottamus yhteiskuntaan alkavat rakentua uudelleen. Luottamusta ei palauteta syyllistämällä tai vastuuttamalla vanhempia, jotka ovat sen jo menettäneet, vaan rakentamalla heidän kanssaan yhteistä kokemusta lapsen parhaaksi toimimisesta ja jaetuista tavoitteista.

Aseman Lapset tunnistaa, että koulut ja niiden henkilöstö kokevat uupumusta jatkuvasti kasvavista odotuksista ja tehtävistä, jotka ulottuvat opetuksen lisäksi yhä laajemmalle oppilaiden hyvinvoinnin ja turvallisuuden tukemiseen. Koska koulu on monelle lapselle ja nuorelle arjen aivan keskeisimpiä kasvuympäristöjä ja kiinnittymisen paikkoja, ei sen merkitystä lasten yhteisöllisyyden ja turvallisuuden rakentajana voida ohittaa aikuisten tarpeiden vuoksi. Siksi kouluille on turvattava riittävät mahdollisuudet ja voimavarat nuorten tukemiseen, ja niiden rinnalle on tärkeä tuoda muita toimijoita, jotka voivat jakaa vastuuta ja tukea kouluyhteisöjä arjessa.

Luottamus ja kuuluminen ovat turvallisuuden sosiaalinen perusta

Suomella ei ole varaa tuudittautua siihen, että yhteiskunnallinen luottamus on perinteisesti ollut korkealla tasolla. Se ei säily itsestään, vaan vaatii jatkuvaa vahvistamista ja konkreettisia tekoja, jotka tekevät oikeudenmukaisuuden näkyväksi arjessa.

Sisäinen turvallisuus ei ole vain oikeusjärjestelmän tai poliisin suorituskykyä, vaan myös tunnetta siitä, että kuuluu “meihin”. Yhden nuoremme sanoin: *”Olen syntynyt Suomessa ja olen Suomen kansalainen, mut en ite sanois ikinä, et olen suomalainen kosk suomalaiset ite ei haluis et sanon olen suomalainen.”* Kun yhteisöllinen hyväksyntä jää ehdolliseksi, heikkenee myös sisäinen turvallisuus: yksilö, joka ei tunne kuuluvansa joukkoon, ei myöskään koe olevansa sen suojelun piirissä.

Lisääntynyt vihapuhe ja arkipäiväistyvä rasismi kaventavat monien nuorten mahdollisuuksia kokea itsensä hyväksytyiksi ja merkityksellisiksi osana yhteistä yhteisöä. Ne syventävät ulkopuolisuuden kokemusta ja

rapauttavat luottamusta yhteisiin instituutioihin – juuri sitä perustaa, jolle sisäinen turvallisuus rakentuu. Syrjinnän hiljainen hyväksyntä ei vaikuta vain sen kohteisiin vaan sitä sivusta seuraavat nuoret voivat menettää luottamuksensa siihen, että aikuiset, instituutiot tai yhteisö puuttuvat epäoikeudenmukaisuuteen. Tämä luottamuksen rapautuminen on suoraan yhteydessä sisäisen turvallisuuden kokemukseen.

Moni lapsi kasvaa ympäristössä, jossa yhteiskuntaan tai viranomaisiin ei luoteta ja koulua ei nähdä väylänä parempaan asemaan. Aseman Lapset ry:n rikoserityisessä työssä kohdataan paljon nuoria ja perheitä, joiden luottamus viranomaisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin on heikko tai kokonaan mennyt. Monien vanhempien luottamus on murtunut jo omien lapsuuden ja nuoruuden kokemusten seurauksena.

Monille viranomaiset näyttäytyvät järjestelmänä, joka ensisijaisesti valvoo ja rankaisee, ei tue ja auta. Pelko kontrollitoimista, siitä että avun pyytäminen johtaa seuraamuksiin eikä tukeen, voi perustua aiempiin kokemuksiin tai vain ennakkoluuloihin. Tunne on kuitenkin aito ja riittävän vahva estämään avun hakemisen ja ylläpitämään epäluottamusta. Järjestötoimijan neutraali asema tarjoaa usein mahdollisuuden rakentaa uudelleen luottamusta ja lisätä ymmärrystä viranomaisten toimintaa ja tavoitteita kohtaan, mutta tällaisten työnmuotojen mahdollisuuksia kaventavat julkisen rahoituksen leikkaukset.

Nuorten turvallisuuden tunne ei rakennu kontrollista vaan hyväksytyksi tulemisesta. Jos yhteiskunnan keskeiset järjestelmät eivät tätä pysty tarjoamaan, kasvaa riski, että kuuluvuuden kokemus haetaan yhteiskunnan marginaaleista. Nuorten rikoskierteiden taustalla on usein pitkä jatkumo kasautuneita epäonnistumisia, joissa yksittäinen rikos ei ole alku vaan seuraus. Jos nämä ketjut halutaan katkaista, tarvitaan varhaista, perhettä ja yhteisöä tukevaa työtä, joka alkaa ennen rikosprosessia ja jatkuu sen jälkeen. Pelkkä yksilön vastuun korostaminen tai rangaistusten kiristäminen ilman rakenteellista tukea ei muuta periytyviä epäluottamuksen ja ulkopuolisuuden malleja.

Helsingissä 21.10.2025

Ronja Turkka
päällikkö, rikostyö
Aseman Lapset ry

Christian Wentzel
toiminnanjohtaja
Aseman Lapset ry